

ასპინძის მუნიციპალიტეტის გამძრალი ბზარები

მოკლე შინაარსი

მაჰმადიანი მოსახლეობის 90%-ზე მეტს, რომლებსაც საბჭოთა ხელისუფლებამ მე-20 საუკუნის 40-იან წლებში მშობლიური მხარიდან შუა აზიაში გასახლება მიუსაჯა, გამაჰმადიანებული მესხები წარმოადგენდნენ. მათ რომ ქრისტიანულ ფესვები ჰქონდათ და „თათარს“ არა ეროვნების, არამედ სარწმუნოების გამო უწოდებდნენ, დღემდე შემორჩენილი ბევრი ტრადიცია ადასტურებს. გამაჰმადიანებულთა უმრავლესობამ იცოდა თავისი ქართული გვარი, რომლებსაც საგანგებოდ ართმევდნენ და ფესვებიდან კვებდნენ.

ასპინძის მუნიციპალიტეტში აღარ გვხვდება 100-ზე მეტი გვარი, რომლებიც დეპორტირებულ მოსახლეობასთან ერთად გაქრა. ნაშრომში მიმოვიხილავთ გამქრალი გვარების ერთ ნაწილს, როგორცაა: **ბალადაშვილი, გოგდარიშვილი, გონიაშვილი, ვეფხვაძე, თუთაძე, თურმანიძე, იბოშვილი, ისპირიანი, კომურაძე, ლალიაშვილი, მამნიაშვილი, მახარაძე, მეტონიძე, მესხიძე, მუთიაშვილი, ნადინაშვილი, რასულაშვილი, რახმიაშვილი, სარაჯიშვილი, ტორლოაშვილი, ფეზოშვილი, ღარიბაშვილი, ყულიშვილი, ხალოშვილი, ჯიკაშვილი, ჯუხარაშვილი.**

საკვანძო სიტყვები: ანთროპონიმი, გვარი, გვარსახელი, გამქრალი გვარი, პირსახელი, საკუთარი სახელი, შტოგვარი.

Natela Melikidze

**SURNAMES NOT MET ANYMORE IN ASPINDZA
MUNICIPALITY**

Abstract

More than 90% of muslim population of the region who were deported from Meskheta to the central Asia in the 40-ies of the XX century were Georgians and their nickname “tatars” denoted not their nationality but confession. many facts and traditions existing in the region confirm this.

There are more than a hundred surnames having disappeared as soon as the muslim meskhs were deported: **baladaSvili, gogdariSvili, goniaSvili, vefxvaZe, TuTaZe, TurmaniZe, iboSvili, ispiriani, komuraze, laliaSvili, mamniaSvili, maxaraZe, mexriZe. metoniZe, muTiaSvili, nadinaSvili, rasalaSvili, raxmiaSvili, sarajiSvili, torolaSvili/toroliSvili, fezoSvili, GaribaSvili, KuliSvili/KuloSvili, xaloSvili.**

Key Words: Anthroponym, surname, surnames not met anymore, the name of surname, the human names, branch-name.

შესავალი: ძალიან მგრძობიარეა სამცხე-ჯავახეთიდან დეპორტირებულთა საკითხი, მათი წამომავლობისა და ფესვების დადგენა არა მარტო მეცნიერებისათვის არის აქტუალური, თითოეული მათი შთამომავლისთვისაც საგულისხმო საქმეა. ნაშრომის სიახლე არის ის, რომ აქამდე დეპორტირებულთა გვარების სემანტიკურ-სტრუქტურული ანალიზი არ გვქონია, გარდა ცალკეული შემთხვევისა (მ. ბერიძე), გვქონდა მხოლოდ აღწერა სოფლების მიხედვით. აღმოჩნდა, რომ დღეს ასპინძის მუნიციპალიტეტში გამქრალია 100 გვარზე მეტი, რომელთა მატარებელი მაჰმადიანი მოსახლეობა იყო. გადასახლებისას მათ თან წაიყოლეს მემკვიდრეობითი სახელები. დეპორტირებულთა გვარსახელებმა ჩვენ თვალწინ გააცოცლეს მეტსახელები, გეოგრაფიული სახელები, ეპონიმები, რომლებმაც გვარის ჩამოყალიბებაში გადამწყვეტი როლი ითამაშა.

მსჯელობა: ქვემოთ განვიხილავთ ასპინძის მუნიციპალიტეტში გამქრალ გვარებს, რომლებიც დეპორტირებულ მოსახლეობას თან გაჰყვა. გვარის გასწვრივ მითითებულია დასახლება, სადაც ეს გვარი დასტურდებოდა და წყარო.

ბაღადაშვილი (ხერთვისი, ხოსიტ.) - ვფიქრობთ, გვარსახელი ბაღადაშვილი მეტათეზისის შედეგად უნდა იყოს მიღებული ბაღადაშვილისაგან (ბაღადაშვილი > ბაღადაშვილი). „ბაღადაშვილების წისქვილი“ დასტურდება ერკოტაში (ბერიძე, 2011: 115). შდრ. შტოგვარი ბაღალიენი.

ბაღალ, ბაღალი „ტოლფასი“ (არაბ); ბაღალი ფეოდალურ საქართველოში სხვის ნაცვლად ბეგარის მომხდელს ნიშნავდა. „ძეგლის დადება მეფეთა-მეფის გიორგის მიერ“ (XIV ს.) ითვალისწინებდა შეუძლოთ მყოფი ხევისბერის მაგიერ ლაშქარში ძმის ან სხვა მახლობლის წასვლას (ქსე, 1977: 133). საყურადღებოა ერთი ფაქტი ა. ყიფშიძისათვის ანდრია ჯვარიძის ნაამ-

ბობიდან: „რომელს აღარ მახსოვს (მამაჩემს თუ ბიძაჩემს), მაგრამ იმ წელიწადს დიდის ყოყმანისა და რჩევის შემდეგ ძმათა შორის, ერთი მათგანი ეახლა ყადის, მძარტვა ძმის ოცდათხუთმეტი ყურუში და განაცხადა, ხარაჯიდან მე გამათავისუფლეთ, რადგან მისი გაღება აღარ შემიძლია და მაჰმადიანობას მივიღებო“. ერთ-ერთმა ძმამ ცოტა ხნით მაინც შეინარჩუნა ქრისტიანობა, მაგრამ შემდეგ ხარაჯის უქონლობის გამო ისიც დასვინათდა. „მამაჩემს ალექსის მურადი დაარქვეს და ბიძა პაველს ბადალაი, დღესაც ბიძაჩემის ჩამომავლობას ბადალანთ ეძახიანო“ (ფრონელი, 1991: 63). არ არის გამორიცხული, რომ ძმისთვის ხარაჯის მომხდელს ბადალა უწოდეს.

ბადალა, ი. მაისურაძის აზრით, მიღებულია -ალ მაწარმოებლის დართვით (ბადა+ალ). შდრ. ბადაშვილი, ბადურაშვილი (მაისურაძე, 1990: 27). მაშასადამე, მეცნიერი მასში საკუთარ სახელს მოიაზრებს და არა „შემნაცვლებელს“.

გოგდარიშვილი (ხედა და ქვედა ოშორა, ბარათ., თოფჩ.) – რთულფუძიანი გვარსახელია, ტრადიციული მაწარმოებლის გარეშე (გოგდარი-შვილი) ორი კომპონენტისგან შედგება: გოგი+დარი. შდრ. გოგბერაშვილი (< გოგი+ბერა). - დარი მონაწილეობს გვარებში: ღონდარიძე, დევდარიანი... დარი „მსგავსზე“ მიანიშნებს, გოგდარი - გოგის მსგავსია, გოგისნაირი, რომელმაც -შვილი მაწარმოებლის დართვით გვარსახელი მოგვცა. რა შეიძლება იგულისხმებოდეს პირველ კომპონენტში - გოგი? „ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა“ გოგი/გონგი (ზ.იმერ) განმარტავს, როგორც „მთავარ ბოძს, რომელზედაც სახლის თავია დადგმული“ (ღლონტი, 1984: 156). ვფიქრობთ, გოგდარი მყარ, დასაყრდენ, საიმედო აღამიანზე მიანიშნებს და სწორედ ამ სემანტიკით გვხვდება გვარსახელის ფუძეშიც.

გონიაშვილი // გონიაძე (ყამზა, თოფჩ.; ოშორა, ბერიძე, ხოსიტი) - წარმომდგარია პირსახელიდან გონია. სცსსა-ზე დაყრდნობით (ფ. 254, ან. 3, საქ. №1846, გვ.30-69) რ. თოფჩიშვილი შენიშნავს, რომ ზემო ოშორაში ოჯახის უფროსად დასახელებულია ისმაილ გონია ოღლი (თოფჩიშვილი, 2016: 4), ე.ი. გონია(ს)შვილი. ა. ღლონტთან დაფიქსირებულია გონა (ღლონტი, 1967: 68).

ვეფხვაძე (აწყვიტა, „ოჯახური სიები“) // **ვეფხიძე** (შალოშეთი, თოფჩ.) - „გურჯისტანის ვილაიეთის დიდ დავთარში“ (XVI სს.) ტოლოშელი ოჯახის უფროსის სახელად დასტურდებოდა **ვეფხიასძე**. ამ სახელის დღევრძელობაზე მიუთითებს

მომდევნო საუკუნეებში ვეფხვადისა და ვეფხვიდის არსებობა. ვეფხვას, მგელას, ფოცხვერას და ა.შ. სახელდებისას, ვფიქრობთ, ძალასა და შეუპოვრობას „ანათლებდნენ“ ახალდაბადებულს.

თუთაძე (ტოლოში, ხერთვისი, შალოშეთი, ინფორმატორთა ტექსტები, თოფი., ხოსიტი.) - საფუძვლად უდევს სამცხე-ჯავახეთში გავრცელებული პერსონიმი თ უ თ ა. ადლონტის ლექსიკონში მამაკაცთა სახელებად დადასტურებულია: თუთა, თუთაი, თუთალა, თუთარ, თუთი, ხოლო ქალებში აქტუალური ყოფილა: თუთი, თუთა, თუთაცირა, თუთუ (დლონტი, 1967: 86, 184). ი.მაისურაძის „ქართული გვარსახელები“ იცნობს: თუთა-შვილს, თუთარაშვილს თუთარაულს, თუთისანს (მაისურაძე, 1990: 676). ცნობილია, ხერთვისის სასოფლო საბჭოს თავჯდომარე ხალის თუთაძე, რომელმაც „გათურქების“ მიუხედავად, ვერ შეძლო სწავლა აზერბაიჯანულ-თურქულად და თბილისში მივლინებულმა მიატოვა კურსები (ბერიძე, 2005: 113). ტოლოში ბავრის უბანში უცხოვრიათ თუთაძეებს. „მასხოვს. რონა გაესახელებინათ, მაშინ გახშიანდა, რო ესენი თუთაძეები არიან, არე-დარევის დროს გადიკეთეს გვარი. ესლა რო იძახიან თურქი მესხებო, აი, ეგენია. მაგ დროს შეიცვალეს მაგათ გვარები“. ხერთვისში სხვა ქართულ გვარებთან ერთად **თოთაძეს** ასახელებს ვასილ ნათენაძე (ბერიძე, 2005: 305), რომელიც ფონეტიკური სახეცვლილებაა თუთაძისა.

თურმანიძე (ასპინძა, ბარათ.) - თურმანიძეები სოფელია ქედის რაიონში. ამავე ძირისაა: თურმანაული, თურმანიშვილი (მაისურაძე, 1990: 77). ტოლოშის მელიქიძეთა განაყრებს თურანანთ ეძახიან, თურანას (< თურმანას) შთამომავლებს. სპარსულად დურმან „წამალი, საშუალება, გადარჩენა“, მჯიქიას აზრით, ძნელი არ არის თურმანიძეთა გვარის დაკავშირება წამალთან და თურმან-ი შეიძლება ითარგმნოს, როგორც „მეწამლე“ (ჯიქია, 2008: 46). რ. თოფიშვილის მიხედვით, ყველაზე ადრინდელი საბუთი, რომელშიც თურმანიძეთა გვარია მოხსენიებული, თარიღდება 1443-1446 წლებით და დასტურდება, რომ ატენის მოურავი ყოფილა საგია თურმანიძე (თოფიშვილი, 2011: 152).

იბოშვილი (ყამზა, თოფი.) - იახუაშვილის „ქართული გვარსახელები“ ადასტურებს იბაშვილს და სავარ. საკუთარი სახელიდან - იბა - მომდინარედ მიიჩნევს (ახუაშვილი, 1994: 381). იბო იბრაგიმის შემოკლებული ფორმა გვგონია (იბო < იბრო <

იბრაგიმ), მით უფრო, რომ ღღონტთან დაფიქსირებულია: იბრა, იბრამ (ღღონტი, 1967: 87). 1842 და 1863 წლის აღწერებში დაფიქსირებულია იბო-ოღლი (ბარათაშვილი, 1997: 26), რაც მოწმობს, რომ იბო ეპონიმიური სახელია.

ისპირიანი (ზ.ოშორა, ბარათ., თოფჩ.) - ისპირ სპერის თურქული ვარიანტი უნდა იყოს, სტამბოლი/ისტამბოლის მსგავსად. ქსე სპერს ასე ახასიათებს: „მხარე ისტორიულ სამხრ.-დას. საქართველოში, ქართლის (იბერია) სამეფოს უკიდურესი სამხრეთ-დასავლეთ პროვინცია მდ.ჭოროსის ზემო დინების აუზში (ახლანდ. თურქ. პროვინცია ისპირი)“ (ქსე, 1985: 511). -იან წარმომავლობის სუფიქსის დართვამ მოგვცა ისპირიანი - „სპერიდან მოსული“, რომელიც შესაძლებელია ჯერ შტოგვარის აღმნიშვნელი იყო, მერე გვარად დაფიქსირდა.

კომურაძე (ხერთვისი, თოფჩ.) - გვარსახელი შეიძლება ასე დაიშალოს: კომ-ურ-ა-ძე, სადაც კომ ძირია, ხოლო დანარჩენი (-ურ, -ა, -ძე) - მაწარმოებელი. კომ-ი იგივე „კომლია, მოსახლე“ (ღღონტი, 1984: 300). შესაძლებელია თუ არა, რომ კომის გვერდით ვივარაუდოთ კომური იმავე მნიშვნელობით, როგორც ეს გვაქვს გომი/გომური-ს შემთხვევაში - „ბოსელი, საქონლის საზამთრო ბინა“ (ღღონტი, 1984: 157). შდრ. სახლისაშვილი. „კომ“ ძირი ფიქსირდება „ქართველურ საკუთარ სახელებში“ წარმოდგენილ სახელებთან: კომინო, კომიტა (ღღონტი, 1967: 94).

ლალიაშვილი (ქვ. ოშორა - თოფჩ.) - პირსახელიდან მომდინარე გვარია. ლალი წარმოშობით ძველი ინდურია, აღნიშნავდა წითელი ფერის ძვირფას თვალს - ლალს, აქედან კი - საერთოდ წითელ ფერს. ამ სიტყვას უკავშირდება სახელები: ლალი, ლალა, ლალე, ლოლა. ზოგი მათგანი აღმოსავლეთის ხალხებში გვხვდება მამაკაცის სახელადაც (ჭუმბურიძე, 1992: 166). „ქართველურ საკუთარ სახელებში“ დაფიქსირებულია: ლალა, ლალე, ლალო, ლალუა, ლალი, ლალისა, ლალიტა (ღღონტი, 1967: 97, 187). ამ სახელის მონაწილეობით დამკვიდრდა ანთროპოტოპონიმი **ლალიაურები** (საძოვარი დაღეშში), რომელიც მოწმობს, რომ ამ საძოვარს ოდესღაც ვინმე ლალია ეპატრონებოდა. უნდა აღინიშნოს, რომ ლალი ენაბლუს აღმნიშვნელი იყო ჯავახურში. შდრ. ლალი (არაბ. თურქ.) მუნჯი, ბლუ (ბერიძე, 1981: 77).

მამნიაშვილი (ზ. ოშორა, თოფჩ.) - საფუძვლად უდევს საკუთარი სახელი მამნე. გვარსახელში წარმოდგენილი პირსახელი კნინობითსუფიქსიანია (მამნ-ია-შვილი). შდრ. ნამნიაურები<

ნამნია (ბერიძე, 1992: 51). ა.ღლონტის „ქართველური საკუთარი სახელები“ იცნობს მამნაი-ს (ღლონტი, 1967: 189). მამნე ზ. ჭუმბურიძის მიხედვით, ქართული სახელია, „მამისა“, წარმოების მხრივ შედარებულია ცოტნესთან (ჭუმბურიძე, 1992: 129): ცოტა-ნე > ცოტნე, მამა-ნე > მამნე.

მახარაძე (ყამზა, ბოჭორ.) - მომდინარეობს სურვილის სახელიდან, ზმნური წარმომავლობისაა (მახარა მან მე ის), ამოსავალია „ხარება“. მახარა/მახარე ქართულში ფართოდ გავრცელებული სახელები იყო.

მეტონიძე (ქვ.ოშორა, ბარათ.) - ი. მაისურაძეს ამ გვართან დასახელებული აქვს მეთონიძე (მაისურაძე, 1990: 110). შესაძლებელია, წინაპართა საქმიანობას, მოხელეობას, კერძოდ, მეთონეობას (შდრ. მეთეფშიშვილი, მეფარიშვილი, მეფარიძე), უკავშირდებოდეს აღნიშნული გვარსახელი, რომლის ფუძემიც გამჟღავნდა „თ“.

მეხრიძე (ზ.ოშორა, ბარათ.) - გვარს საფუძვლად უდევს წინაპართა საქმიანობის გამომხატველი ლექსემა. შდრ. მეხრიშვილი. მეხრეს უწოდებდნენ ადამიანს, გუთნის ხარ-კამეხს რომ აძოვებდა და ხვნის დროს ერეკებოდა (ღლონტი, 1984: 360).

მუთიაშვილი // მუთიშვილი (ქვ.ოშორა, ბარათ.) - მომდინარეობს პირსახელიდან მუთია, რომელშიც გამოიყოფა მუთ-ფუძე და -ია სუფიქსი. აღნიშნული ფუძე -ო და -უნ-ია სუფიქსებით გვხვდება ღლონტის საკუთარ სახელებში: მუთო, მუთუნია (ღლონტი, 1967: 107). მუთიაშვილის ფონეტიკური ვარიანტია **მოთიაშვილი**, შდრ. თუთაძე/თოთაძე.

ნადინაშვილი (ზ.ოშორა, ბარათ.) - მომდინარეობს საკუთარი სახელიდან ნადირა. შდრ. ნადირაძე. ნადინაშვილში გვაქვს სუბსტიტუციის შემთხვევა რ - ნ შენაცვლებით: ნადირაშვილი > ნადინაშვილი.

რასულაშვილი (ინდუსა, ბოჭორ.) - შესაძლებელია, საფუძვლად უდევს მეტსახელი რასულა/რასული, რომელიც იქცა პირსახელად. შდრ. რაგული/რაგულა < „კარგი გულის პატრონი, კეთილი“. ქართულისათვის ბუნებრივია: სულიკო, გულიკო.

რახმიაშვილი (ქვ.ოშორა, ბარათ.) - ებრაული სახელებიდან ცნობილია რახამიმ „სიბრალული, შებრალება“ (გაგულაშვილი, 1993: 120). შესაძლებელია, ქართულ სინამდვილეში ამ სახელმა ბოლოკიდურა მარცვლის მოკვეცისა და -ია სუფიქსის დართვისას გამოწვეული კუმშვით მოგვცა რახმია (< რახამ-ია < რახამიმ). „ქართველური საკუთარი სახელები“ იც-

ნობს რახე, რახო და რახული ფორმებს (ღლონტი, 1967: 197). ასპინძის მუნიციპალიტეტის სოფელ აწყვიტაში დადასტურდა ქალის სახელად რახიელი (ბესარიონის ასული ზედგინიძე, გამოთხოვილი სოფ ზველიდან, გარდაიცვალა 2000 წ.), რომელსაც ოფიციალურ დოკუმენტებში ეს სახელი ჰქონდა დაფიქსირებული, შინაურობაში კი რახოს ეძახდნენ. შდრ. რახილი - ენინოშვილის მოთხრობიდან „ქრისტიანი“.

სარაჯიშვილი (ქვ. ოშორა, თოფჩ.) - გვარსახელთა ერთი ნაწილი წარმოგვიდგენს პროფესიულ საქმიანობას. სარაჯიშვილს საფუძვლად უდევს ხელობის სახელი. სარაჯი არაბულად უნაგირისა და ცხენის სხვა საკაზმის მკეთებელი, მეუნაგირეა (ქეგლ, 1986: 394).

ტოროლაშვილი // ტოროლიშვილი (ზ. ოშორა, ბარათ., თოფჩ.) - ფრინველთა სახელებიდან მომდინარე გვარსახელების მსგავსია, შდრ. გვრიტიშვილი, კაჭკაჭაშვილი/კაჭკაჭიშვილი, ჩხიკვიშვილი. ამჟამად აწყვიტაში ცხოვრობენ ტოროლოვები, რომელთა უცხოურ წარმოშობაზე საუბრობენ ინფორმატორები: ასპინძის ომში ტოტლებენს თან ახლდნენ პოლონელი მეომრები, რომლებიც დარჩნენ სამცხე საქართველოში და აქვე დასახლდნენო.

ფეზოშვილი (ქვ. ოშორა, ბარათ.) - ი. მაისურაძეს დაფიქსირებული აქვს ფეზუაშვილი (მაისურაძე, 1990: 165). ფერუზა ირანულად „ნათელი, სინათლით ავსილია“ (ა. გაფუროვი). ი. ახუაშვილი ადასტურებს გვარსახელს ფეროზაშვილი//ფერიზაშვილი (ახუაშვილი, 1994: 547). ვფიქრობთ, ფერუზა/ფეროზამ მეტათეზისით მოგვცა: ფეზორა; ამ სახელის შემოკლებულ ფუძეს ადასტურებს შტოგვარის სახელები: **ფეზიენი, ფეზულიები**.

ღარიბაშვილი (რუსთავი, ხოსიტი.) - ერთი შეხედვით, სოციალური მდგომარეობის გამომხატველი მეტსახელიდან მომდინარეა (ღარიბი > ღარიბა > ღარიბაშვილი), მაგრამ სპეციალური ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ ასეთ სახელებს არქმევდნენ შვილებს სიცოცხლის შესანარჩუნებლად: „ბავშვის უკუქცევითი შინაარსის სიტყვით სახელდება მიმართული იყო ვითომდა ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად“ (ი. ახუაშვილი). XIV საუკუნიდან მოყოლებული ვანის ქვაბთა საბუთებში შემწირველთაგან სამცხე-საათაბაგოს ცნობილ თუ ნაკლებად ცნობილ გვარის წარმომადგენლებს შორის ჩანან ღარიბასძენი. მურვან ღარიბასძეს ვანის ქვაბთა საღვთო კრებულისთვის მიუძღვნია თავისი ნასყიდი მკვიდრი მამული: „ხარაკია მზღვ-

რითა, მითითა და ბართა, შესავალ-გამოსავლითა“, ტოლოშს ორი ვენახი, ერთი მამული ორხოფიას როტაშაული, ახალშენი-მადნარას, ორი ყანა სოფელ ფიაში, საკუთარი „ნასყიდი“ მამუ-ლების მესამედი სოფლებში: კუნელეთში, დიდკლდეში, ციხე-კნელში, კუარბში; ხოლო ღარიბასძეთა რძლებს მტყედლის-უბნიდან ერთი ყანა შეუწირავთ და ტოლოშიდან ვენახი (ტალახაძე, 1997: 48). „გურჯისტანის ვილაიეთის დიდ დაეთრ-ში“ ხუთისაუკუნისწინანდელ ხიზაბავრაში ოჯახის უფროსად მოხსენებულია ღარიბისძე (ჯიქია, 1941: 175).

ყულიშვილი // ყულოშვილი (ქვ. ოშორა, ბარათ.) - ვ. გაბაშვილის ცნობით, ყულები საქართველოში მეფის პირადი მცველები და ზედამდგომლები ყოფილან. გვარსახელის ფუძე დასტურდება „დიდ დაეთრისეულ“ თხზულ სახელში ყულიჯან - ხიზაბავრა, 1595 წ. (ჯიქია, 1941: 176). ყული „მონა, ბეჩაი“, შდრ. ბედიყული, იენი ყული - არხენი (ბერიძე, 1981: 144). მ. ჯიქიას გამოკვლევით, ყული განსაკუთრებით პროდუქტიულია კომპოზიტური წარმოების სახელებში: ყულიბეგ, ყულოლი, თანღრიყულუ, ყულარადასი, დელიყული... (ჯიქია, 2008: 69).

ხალოშვილი (ინდუსა, ბოჭორ.) - აშკარაა, საკუთრივ ანთ-როპონიმიდან მომდინარე გვარსახელია. „ქართველურ საკუთარ სახელებში“ დოკუმენტირებულია ხალ-ფუძისეული რამდენიმე ანთროპონიმი: ხალიმათ, ხალინა, ხალინედა, ხალიჯანა (ქალ-თა სახელებში), ხალო, ხალუა, ხალუმბეკ (მამაკაცთა სახე-ლებში) (დლონტი, 1967: 212).

ჯაკაშვილი (ყამზა თოფჩ.) - საფუძვლად უდევს პირსახელი ჯაკა. „ქართველური საკუთარი სახელები“ იცნობს: ჯაკო, ჯა-კოია, ჯაკუ, ჯაკულა ფორმებს. ეს უკანასკნელი მეტსახელად ჩაუწერიათ გორის რაიონში (დლონტი, 1967: 160). ჯაკელი/ჯა-კელი იმერულში, გურულსა და მეგრულში მეორე წლის ხბო, დეკეულია (დლონტი, 1984: 772).

ჯუხარაშვილი (ასპინძა, ბარათ.) - ა. დლონტი აფიქსირებს: ჯუხაის და ჯუხარას (დლონტი, 1967: 164). ჯუხარაშვილი, ი. მაისურაძის ინფორმაციით, 1966 წელს ისევ ფიქსირდება ასპინ-ძაში (მაისურაძე, 1990: 248).

გამოყენებული ლიტერატურა:

ახუაშვილი, 1994 - ი. ახუაშვილი, ქართული გვარ-სახელები, მასალები ქართული გვარების ისტორიისათვის, I, თბილისი, 1994.

ბარათაშვილი, 1997 - კ. ბარათაშვილი, მაჰმადიანი მესხების ქართული გვარები, თბილისი, 1997.

ბერიძე, 1981 - გ. ბერიძე, ჯავახური დიალექტის სალექსიკონო მასალა, თბილისი, 1981.

ბერიძე, 1992 - მ. ბერიძე, ჯავახეთი (ტოპონიმიკური ანალიზი), თბილისი, 1992.

ბერიძე, 2005 - ბერიძე მარინე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან (მესხეთი და მესხები, 1918-1944 წწ.), თბილისი, 2005.

ბერიძე, 2011 - მ. ბერიძე, სოფლები და ნასოფლარები მოგვითხრობენ, თბილისი, 2011.

ბოჭორიძე, 1992 - გ. ბოჭორიძე, მოგზაურობა სამცხე-ჯავახეთში, თბილისი, 1992.

გაგულაშვილი, 1993 - ი. გაგულაშვილი, ქართული გვარები, ძირითადი ლექსიკური ფონდი; საკუთარი სახელები, ებრაულ საკუთარ სახელთა მცირე ლექსიკონი, ქუთაისი, 1993.

თოფჩიშვილი, 2011 - რ. თოფჩიშვილი, საქართველოს თავდაზნაურთა გვარების ისტორია, თბილისი, 2011.

თოფჩიშვილი, 2013 - რ. თოფჩიშვილი, სამცხე-ჯავახეთის ეთნიკური ისტორიიდან, თბილისი, 2013.

მაისურაძე, 1990 - ი. მაისურაძე, ქართული გვარსახელები, სალექსიკონო, ბიბლიოგრაფიული მასალები, თბილისი, 1990.

ტალახაძე, 1997 - ი. ტალახაძე, ვანის ქვაბთა მონასტრის მეურნეობა, კრებული „მესხეთი“, I, ახალციხე, 1997.

ფრონელი, 1991 - ა. ფრონელი, დიდებული მესხეთი, თბილისი, 1991.

ქეგელ, 1986 - ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ერთტომეული, თბილისი, 1986.

ქსე, 1977 - ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, თბილისი, 1977.

ქსე, 1985 - ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, თბილისი, 1985.

ღლონტი, 1967 - ა. ღლონტი, ქართველური საკუთარი სახელები, ანთროპონიმა ლექსიკონი, თბილისი, 1967.

ღლონტი, 1984 - ა. ღლონტი, ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა, თბილისი, 1984.

ჭუმბურიძე, 1992 - ზ. ჭუმბურიძე, რა გქვია შენ? თბილისი, 1992.

ჯიქია, 1941 - ს. ჯიქია, გურჯისტანის ვილაიეთის დიდი დავთარი, წიგნი II, თარგმანი, თბილისი, 1941.

ჯიქია, 2008 - მ. ჯიქია, თურქიზმები ქართველურ ანთროპონიმიში, თბილისი, 2008.